

Duurzaam Denkbeeld

Duurzaamheid voor iedereen

Duurzaamheid is, vrij vertaald:
‘dat iedereen de mogelijkheid heeft te voorzien in zijn of haar behoeften, nu en in de toekomst’. Wie toegang heeft tot duurzaamheid, kan voor zichzelf en zijn of haar gezin voorzien in wat minimaal noodzakelijk is om te kunnen deelnemen aan de samenleving. In Nederland is dat voor een grote groep mensen niet mogelijk. Dat komt mede doordat we denken en handelen vanuit waarden en normen die armoede en ongelijkheid rechtvaardigen, en waarvoor we een blinde vlek hebben gekregen.

1. Toegang tot duurzaamheid

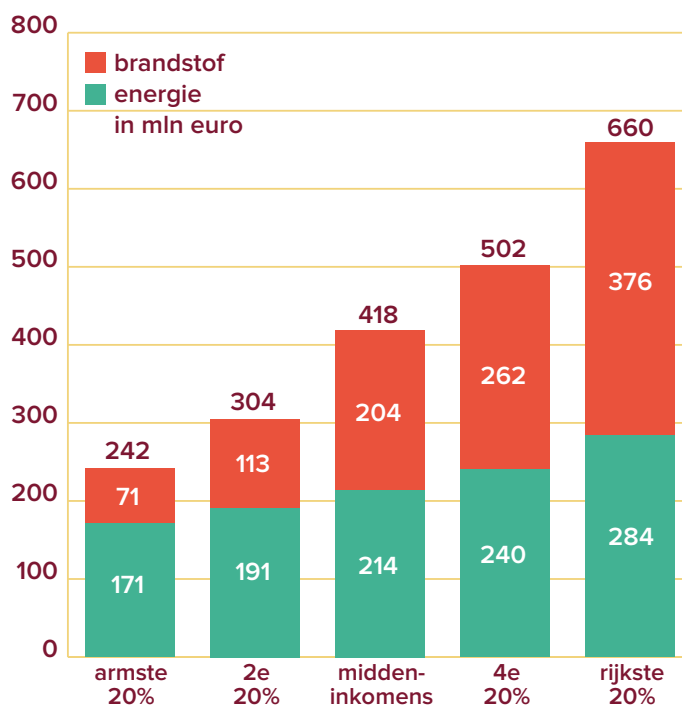
Het onderwerp ‘toegang tot duurzaamheid voor iedereen’ stond al langer op mijn agenda voor Duurzaam Denkbeeld. De toch al hoge kosten van noodzakelijke klimaatmaatregelen zijn verder opgelopen doordat we er te laat mee zijn begonnen. De coronacrisis liet zien dat het mogelijk is een hele samenleving snel aan te passen en dat dit ook wat mag kosten. Dat was mijn startpunt. En toen was daar volkomen onverwacht de invasie van Oekraïne door Rusland, met als gevolg een sterke stijging van de gas- en olieprijs – wat natuurlijk in het niet valt bij de ellende die de bevolking van Oekraïne overkomt. We moeten nu zo snel mogelijk af van Russisch gas, olie en steenkool. Zowel vanwege de prijs als om Oekraïne te steunen, want onze euro's stromen nog steeds in de Russische oorlogskas.

Onafhankelijk worden van fossiele brandstoffen heeft een prijs. Op korte termijn is die prijs hoger dan de prijs van niks doen. Maar als we op korte termijn niks doen, gaat dat op de langere termijn juist nog meer geld kosten. Dat omslagpunt is met de Oekraïne-crisis dichterbij gekomen. De Europese Commissie wil nu **voor 2027 af van Russisch gas, olie en kolen en Nederland mikt zelfs al op eind 2022**. Dat kan helpen om **binnen tien tot twintig jaar** in Europa drastisch minder fossiele brandstoffen te gebruiken.

We moeten nu dus betalen om er later profijt van te hebben. Anders gezegd: de kosten en baten zijn niet gelijk verdeeld over de korte en lange termijn. Maar ze zijn al helemaal niet gelijk verdeeld over arm en rijk. Mensen met lagere inkomens, of ze nu in China, de VS of Nederland wonen, betalen een veel groter deel van hun inkomen aan die omslag. En ze betalen ook al de hoogste prijs voor de gevolgen van de opwarming van het klimaat en het verlies aan biodiversiteit omdat ze in kwetsbaardere gebieden wonen.

De politiek heeft allerlei maatregelen afgekondigd om lagere inkomens te beschermen tegen de hogere brandstofprijzen. De kritiek op die maatregelen is dat ze **te algemeen zijn**. Daardoor zetten ze niet aan tot minder gasverbruik en dus minder afhankelijkheid van (Russische) fossiele brandstoffen. Bovendien **profiteren vooral hogere inkomens van deze maatregelen** doordat die meer energie verbruiken.

Naar wie gaat de belastingverlaging op brandstof en energie?

Bron: Trouw

Tegelijk staat zowel in Nederland als daarbuiten de (groeiende) ongelijkheid iets hoger op de agenda's. Die ongelijkheid staat de toegang tot verduurzaming voor grote groepen mensen in de weg. In Nederland gaat het vooral om de energierekening, de toegang tot gezonde, duurzame voeding en tot goed onderwijs en zorg. Op andere plekken in de wereld zijn de onderwerpen hetzelfde, maar draait het erom of mensen überhaupt toegang hebben tot onderdak, voedsel, zorg en onderwijs. In dit Duurzame Denkbeeld

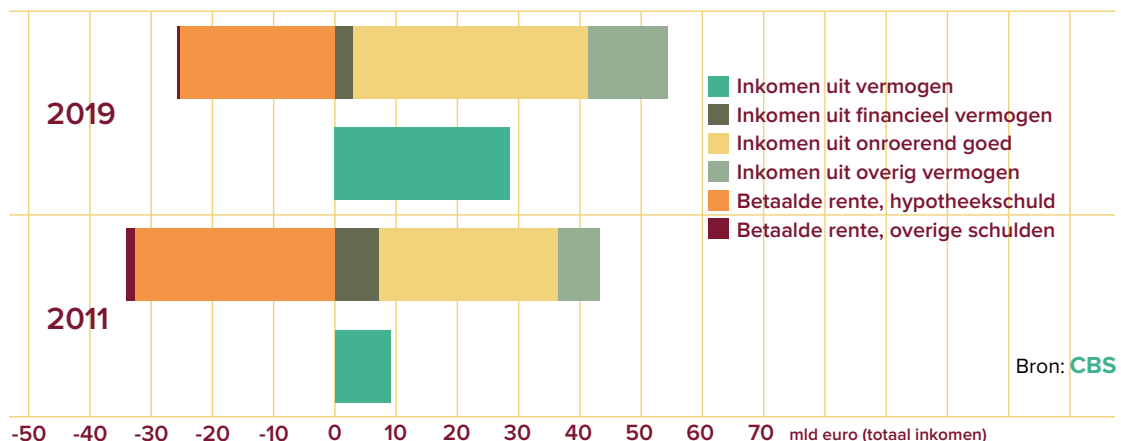
wil ik vooral de toegang tot duurzaamheid in Nederland bespreken. Natuurlijk hebben mensen met lagere inkomens het hier beter dan in bijvoorbeeld Bangladesh, **zoals we bij ASN Bank weten**. Maar dat is geen reden om niet ook dichtbij huis te kijken.

2. Ongelijkheid en toegang tot duurzaamheid

Ongelijkheid bestaat er in allerlei soorten. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) spreekt over **'sociale ongelijkheid'** die wordt veroorzaakt door ongelijkheid in economisch kapitaal (inkomen, opleiding en beroep), persoonskapitaal (gezondheid, aantrekkelijkheid, zelfvertrouwen), sociaal kapitaal (sociale netwerken) en cultureel kapitaal (aansluiting op maatschappelijke codes). Ik leg hier de focus op ongelijkheid in economisch kapitaal, omdat inkomen, opleiding en beroep in belangrijke mate bepalen of een huishouden al of niet toegang tot duurzaamheid heeft, zeker op korte termijn.

Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zijn zowel de inkomensongelijkheid als de vermogensongelijkheid tussen 2011 en 2020 in Nederland **zo goed als gelijk gebleven**. Maar het beeld is anders als we kijken naar inkomen uit loon versus inkomen uit vermogen. Tussen 2011 en 2019 is het **inkomen uit vermogen** gestegen van 9 miljard naar maar liefst 29 miljard euro per jaar. Dat kwam vooral doordat huizen en aandelen duurder werden. Maar wie geen vermogen heeft in de vorm van een eigen huis of beleggingsportefeuille, deelde niet in deze inkomensstijging. De vermogensgroei ging voor 67% naar de rijkste 10 procent van de huishoudens. De rijkste 1 procent profiteerde nog veel meer. Volgens de **Universiteit van Utrecht** bezit deze kleine groep een derde van al het vermogen in Nederland en is dit vermogen door de coronacrisis waarschijnlijk nog verder gegroeid.

Inkomen uit vermogen van huishoudens

Waar het om gaat is dat grote groepen mensen met weinig economisch kapitaal, een laag inkomen, geen vermogen, weinig opleiding en onzeker werk, zichtbaar achterblijven. Dat zien we als we inzoomen op meer specifieke cijfers:

- Er is sprake van een stapeling van problemen die ook steeds meer geografisch aan te wijzen is. Tussen **regio's, gemeentes en wijken zijn grote verschillen in sociaal en financieel kapitaal** ontstaan, zoals verschillen in opleidingsniveau, inkomen en gezondheid. Dit gaat om mensen die ervaren dat zij het slecht hebben en die daarom afhaken van de maatschappij.
- Een groeiend aantal huurders **kan de huur niet meer opbrengen**. Anders dan woningeigenaren maken zij zich **veel zorgen over geld**. Niet ten onrechte. De kloof tussen huurders en woningeigenaren wordt steeds groter.
- Het **aantal daklozen** is verdubbeld sinds 2009.
- De problemen in de **thuiszorg** en de **jeugdzorg** nemen toe voor mensen die zijn aangewezen op de overheid.
- De **cao-lonen zijn lange tijd nauwelijks gestegen** terwijl de bedrijfswinsten alleen maar toenamen. Daar profiteerden ook de aandeelhouders van. In 1998 betaalden arbeid en kapitaal nog ongeveer evenveel belasting. In 2018 (er zijn momenteel geen recentere cijfers) was die verhouding twee op vijf in het nadeel van arbeid.

3. Voorzien in je basisbehoeften

In Nederland leven ruim **1 miljoen mensen in armoede**. Dat wil zeggen dat zij 'niet kunnen beschikken over dat wat in een samenleving minimaal noodzakelijk is', volgens de definitie van het SCP. Minimaal noodzakelijk is een inkomen dat nodig is om in je basisbehoeften te kunnen voorzien. Dat wordt een 'leefbaar loon' genoemd. Daarmee kun je een goede woning, gezondheidszorg, voeding en scholing betalen, een financiële reserve opbouwen en zaken als kleding en vervoer betalen, voor jezelf en je gezin. De groep die daar in Nederland mee worstelt, is overigens veel groter dan de 1 miljoen mensen die volgens het Centraal Planbureau (CPB) in armoede leven. Een leefbaar loon is niet hetzelfde als een minimumloon. Volgens de FNV is **14 euro** per uur in Nederland een leefbaar loon, maar daar ligt het minimumloon **ver onder**.

Maar 'niet kunnen beschikken over dat wat in een samenleving minimaal noodzakelijk is', draait niet alleen om iemands economische kapitaal. Je moet ook kans hebben op een goede woning en een goede opleiding, je moet gezond zijn en 'aangehaakt' zijn bij een sociaal netwerk. Voldoende inkomen alleen garandeert dat niet.

Klimaat, biodiversiteit en mensenrechten vormen randvoorwaarden voor een eerlijke verdeling nu en in de toekomst: zij bepalen of de toegang tot basisvoorzieningen voor iedereen mogelijk is en blijft. Als bijvoorbeeld het klimaat blijft opwarmen, neemt ook in Nederland de toegang tot goede, betaalbare voeding af. Als woningen slecht zijn aangepast aan extremer weer, zoals hittegolven en overstromingen, dalen zij in waarde en trekken daardoor juist de lagere inkomens. Buiten Nederland is die trend al langer zichtbaar: **de armsten wonen op de plekken met de grootste klimaatsrisico's**. En zij lijden het meest onder het verlies van biodiversiteit.

Duurzaamheid is, vrij vertaald: 'dat iedereen de mogelijkheid heeft te voorzien in zijn of haar behoeften, nu en in de toekomst'¹. Wie toegang heeft tot duurzaamheid, kan voor zichzelf en zijn of haar gezin voorzien in wat minimaal noodzakelijk is om te kunnen deelnemen aan de samenleving. Het is dus meer dan een inkomen om zonnepanelen en biologisch voedsel te kopen.

De vraag 'welke samenleving willen we eigenlijk?' beantwoord ik zo: een samenleving waarin iedereen, nu en in de toekomst, toegang heeft tot alle basisvoorzieningen: een goede woning, gezond voedsel, goed onderwijs en toegankelijke gezondheidszorg – naast een fatsoenlijke baan, een goed netwerk en een financiële reserve.

Hoe staat het op dit moment met de toegang tot deze basisvoorzieningen in Nederland?

Goed wonen

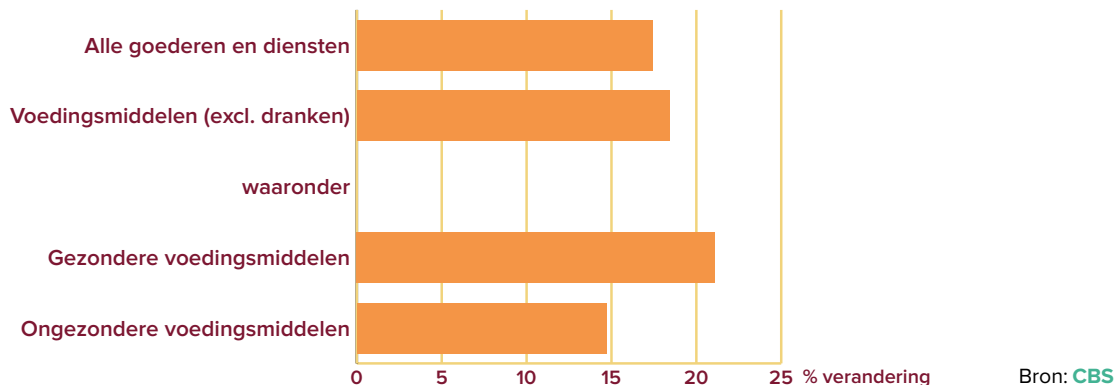
Volgens onderzoek van BLG Wonen vindt maar liefst 77% van de Nederlanders de woningmarkt **ontoe-gankelijk**. Van de huurders vindt 44% binnen een jaar een passende woning en van de kopers slechts 25%. Wie minder dan € 40.000 verdient, kan op de lange wachtlijst voor een sociale huurwoning komen. Wie meer verdient kan terecht bij het middensegment, maar ook daar zijn **de wachttijden lang door het geringe woningaanbod**. In een kwart van de gemeentes is de **wachttijd** voor een sociale huurwoning meer dan zeven jaar.

Goede voeding

De kosten van gezonde voeding zijn tussen 2010 en 2020 **meer gestegen** dan het gemiddelde van alle goederen en diensten – maar de kosten van ongezonde voeding juist minder. Met de **suikertax op suikerhoudende dranken en nul procent btw op groente en fruit** wil het kabinet de toegang tot gezonde voeding bereikbaar maken, maar dat heeft **heel wat voeten in aarde**.

¹ Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. [Report of the World Commission on Environment and Development: 1987]

Ontwikkeling consumentenprijzen, 2010-2020

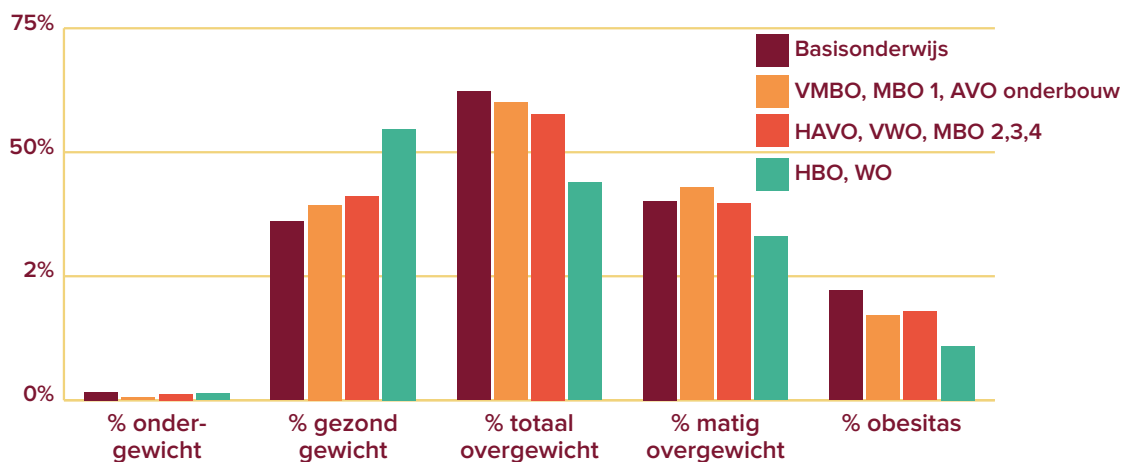
Goed onderwijs

Kansenongelijkheid in het onderwijs **staat hoog op de (politieke) agenda**. Niet elk kind heeft immers toegang tot onderwijs dat gelijke kansen geeft. De oorzaken zijn legio. Het kind beheerst de taal nog onvoldoende, ouders kunnen het kind te weinig ondersteunen, er is geen geld voor bijlessen en kinderen moeten te vroeg beslissen over hun toekomst. Volgens de Onderwijsinspectie nam de ongelijkheid jarenlang toe, bleef sinds 2020 korte tijd gelijk, maar **groeide weer in de coronatijd**.

Goede gezondheid

Er is een sterke **relatie tussen gezondheid, armoede en opleiding**. Zij kunnen zowel oorzaak als gevolg zijn van elkaar. Dat leidt er onder andere toe dat lager opgeleiden een aanzienlijk lagere levensverwachting hebben. Het verschil met hoger opgeleiden **wordt steeds groter**.

Gezond gewicht 2021

Bron: RIVM Gezond gewicht en voltooid opleidingsniveau

De coronasterfte was in Nederland **tweeëneuhalf keer hoger** onder arme mensen dan bij de hoogste inkomensgroep.

Fatsoenlijke arbeid

Onze samenleving functioneert niet zonder mensen als schoonmakers, pakketbezorgers en zorgmedewerkers. Zij zijn **onmisbaar**. Toch is juist hun positie de afgelopen decennia steeds meer onder druk gekomen. De FNV noemt het **'flexverslaving'** en heeft uitgerekend dat flexwerkers tussen 2010 en 2019 € 42,5 miljard aan inkomen en premies misgelopen zijn. Dat gaat direct ten koste van de mogelijkheid voor deze mensen om een huis te kopen of zelfs een gezin te starten.

4. De keuzes die we nu maken

De CBS-data laten zien dat de **ongelijkheid in inkomen en vermogen** op kortere termijn (tien jaar) **voor de grote middengroepen** in Nederland nauwelijks is veranderd. Maar als je verder kijkt dan de overkoepelende cijfers verandert het beeld. Vergelijk je decennia, dan zie je dat de ongelijkheid wel toeneemt. Dat blijkt ook als je de armste en rijkste groep met elkaar vergelijkt én als je kijkt naar de groep die het altijd al moeilijk heeft gehad.

Op wereldschaal zijn die trends duidelijker, maar de **regionale verschillen** zijn groot en gemiddelde cijfers zeggen ook daar niet zoveel. Door de coronapandemie is de armoede wereldwijd **weer iets toegenomen**. De verwachte crisis als gevolg van de Russische invasie van Oekraïne laat de wereldwijde ongelijkheid waarschijnlijk verder oplopen.

Los van de vraag of ongelijkheid en armoede af- of toenemen, blijft het nodig ze aan te pakken. Ongelijkheid en armoede zijn hardnekkig en als we niet voortdurend waakzaam zijn, gaan ze de verkeerde kant uit. Dat komt mede doordat we denken en handelen vanuit waarden en normen die armoede en ongelijkheid rechtvaardigen, en waarvoor we een blinde vlek hebben. Laten we daarom eerst aan zelfonderzoek doen. Wat zijn die normen en waarden? En zijn we het ermee eens?

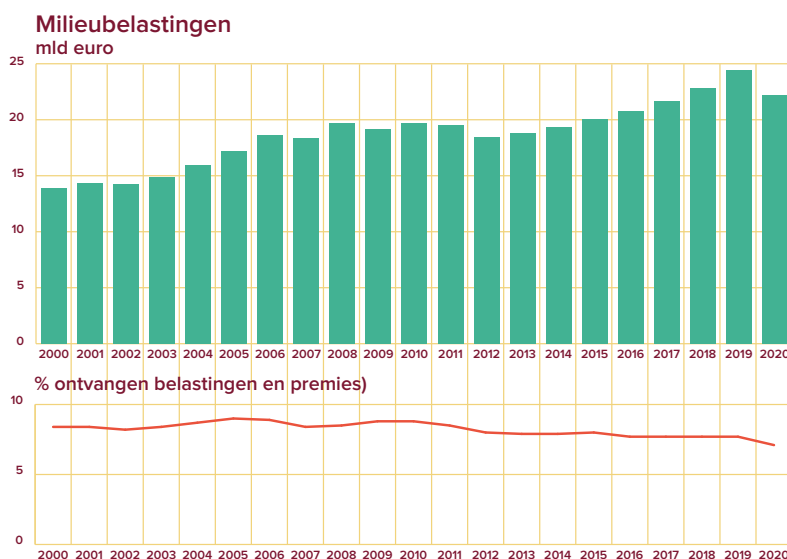
Belasting op inkomen uit arbeid versus inkomen uit vermogen.

Inkomensongelijkheid in Nederland is vooral vermogensongelijkheid. Wie veel bezit, verdient daar veel geld mee. Wie geen aandelen of een woning bezit, heeft pech. Bovendien wordt loon uit arbeid veel zwaarder belast dan inkomen uit vermogen. Het is dus fiscaal aantrekkelijker om inkomen uit vermogen te creëren dan inkomen uit werk. Dat is waar de VPRO-docuserie **Sander en de kloof** om draait: vergeet de inkomensverschillen, het gaat om de verschillen in vermogens en de onrechtvaardigheid in de manier van belastingen. Dat zegt ook de Franse econoom **Thomas Piketty**, die onderzoekt hoe de verdeling van vermogen de ongelijkheid in de maatschappij beïnvloedt. Het vreemde is dat zowel mensen met lagere inkomens als mensen met een groot vermogen het geheel terecht vinden dat inkomen uit vermogen lager belast wordt dan inkomen uit loon. Geld verdienen met geld, zonder iets toe te voegen aan de reële economie, stimuleren we zelfs met een lagere belasting.

Vervuilen is goedkoop, werken is duur

De milieuwereeld zegt het al heel lang: belast vervuiling en niet arbeid. Wil je minder vervuiling? Maak vervuilen duur. Wil je meer arbeid? Maak werken voordeliger. Het lijkt logisch, maar toch komt deze manier van belasting heffen moeizaam van de grond. Er zijn veel studies gemaakt hoe je dit kunt doen en wat de effecten ervan zijn, onder meer op initiatief van **ExTax**.

Milieubelastingen zijn in absoluut volume in Nederland over een lange periode toegenomen. Het percentage als totaal van de belastinginkomsten neemt echter al zo'n vijftien jaar gestaag af, van 9% in 2006 tot iets meer dan 7% in 2020.

Bron: CBS

Villa's en superjachten

Waarom accepteert de maatschappij dat geld, technisch talent en arbeid beschikbaar zijn voor de wensen van superrijken, en niet voor bijvoorbeeld zorg en onderwijs? Als iemand een gigantische villa of een superjacht van een half miljard euro laat bouwen, heeft de samenleving daar geen enkel profijt van. Met dat bedrag hadden we ook twintigduizend woningen van het gas af kunnen halen. Of 2,5 miljoen huishoudens meer loon betalen, zodat ze hun energierekening kunnen voldoen. Zijn dat rare rekensommen? Nee, voor mij niet. Ze laten namelijk simpel zien hoe we de wereld hebben ingericht. We vinden het normaal dat er enerzijds mensen extreem rijk worden, en dat er anderzijds zelfs in Nederland mensen zijn die hun energierekening niet meer kunnen betalen. Ook sommige rijken beginnen zich ongemakkelijk te voelen bij de belastingvoordelen die zij genieten en komen zelf met een **actiegroep** om dat aan te pakken.

Miljardenwinsten dankzij lage inkomens

Fossiele bedrijven maken miljardenwinsten door de hoge gas- en olieprijsen. Door die prijzen kunnen lage inkomens hun energierekening niet meer betalen. Maar de energiebedrijven geven hun winst via de inkoop van aandelen grotendeels cadeau aan de aandeelhouders, zoals vermogende particulieren en pensioenfondsen. Hoe hoger je pensioenaanspraak, hoe meer je profiteert. Tegelijkertijd draagt de belastingbetaler straks bij aan compensatie van de hoge gasprijzen voor de laagste inkomens.

Shell heeft door de hoge gas- en olieprijsen over 2021 20 miljard dollar winst gemaakt. Daarom gaat het voor **3 miljard dollar extra aan eigen aandelen inkopen** bovenop de al geplande 5,5 miljard dollar. Vergelijk dat eens met de 150 miljoen euro belastinggeld die het kabinet beschikbaar heeft gesteld om de lage inkomens te compenseren voor de gestegen energiekosten.

Onze blinde vlekken

De afgelopen decennia kenmerkten zich door een waardenpatroon dat **ongelijkheid rechtvaardigt**. Het vindt zijn oorsprong in het neoliberalisme, dat dit waardenpatroon wist te framen als een 'natuurwet'. Maar het is allesbehalve een natuurwet: het is een wereldbeeld dat is gebaseerd op het motto 'hebzucht is goed'. En het vertoont ideologische trekken. Daarmee bedoel ik dat het geen tegenspraak duldt; het accepteert niet dat er vraagtekens bij gezet worden.

Hans Achterhuis heeft in zijn boek *De utopie van de vrije markt* ruim tien jaar geleden al haarfijn het neoliberalisme en zijn fundamentele kritiek op de verzorgingsstaat geanalyseerd. Die verzorgingsstaat stond decennia geleden voor gelijkheid. Maar het neoliberalisme vindt de verzorgingsstaat juist onrechtvaardig: wie talent heeft en hard werkt, heeft recht op wat hij verdient. De staat moet daarvan afblijven. Belastingen zijn dus uit den boze.

Het neoliberalisme is een grote vergissing gebleken. We zijn concurrenten van elkaar geworden want er kunnen alleen winnaars en verliezers zijn. Met als gevolg dat we geen vertrouwen meer hebben in elkaar en in de instituties, en **we ons onveilig voelen**. Toch blijft het neoliberale waardenpatroon stevig nagalmen: succes is een keuze volgens de neo-liberale ideologie, dus armoede ook. Eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid zijn nog steeds het ideaal in onze liberale participatiesamenleving.

Maar **als je dat gewoon niet aankunt?** Die mensen zijn er, en dat zijn er veel. Als je niet weet hoe je een belastingformulier invult? Als je niet met een computer overweg kunt? Als je gezondheid je belemmert? En is individuele vrijheid echt de hoogste waarde, belangrijker dan goede relaties? De coronacrisis heeft dat idee behoorlijk onder druk gezet.

5. De keuzes die we kunnen maken.

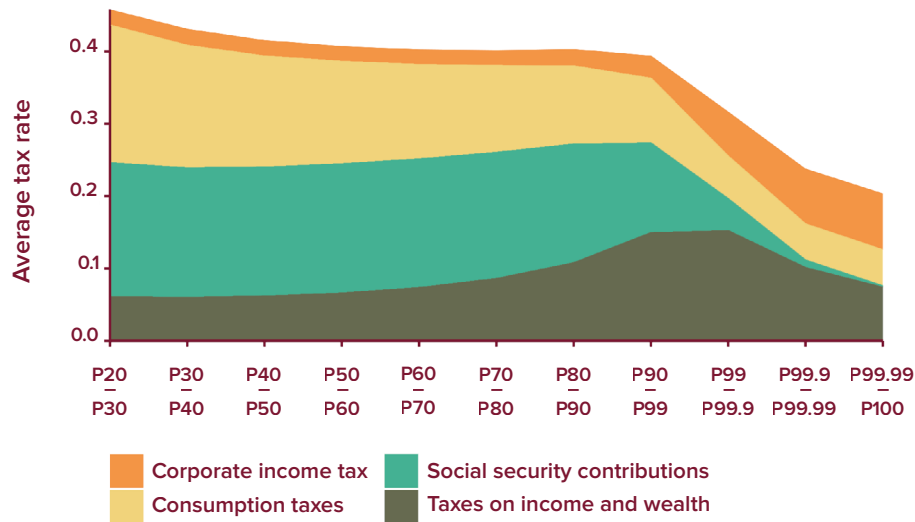
We zouden ook andere keuzes kunnen maken. Keuzes gebaseerd op de waarden en normen die we omarmen. Onze huidige keuzes leiden ertoe dat duurzaamheid voor grote groepen niet toegankelijk is. Dat los je niet op door meer geld te geven, want het probleem zit dieper. Het gaat ook over toegang tot goede gezondheid, goed onderwijs, goed wonen, goede voeding en goede arbeid – waarbij 'goed' het sleutelwoord is.

De politiek

Politici, kom nou eindelijk eens met hoopvolle vergezichten. Verlaat de waan van de dag en durf weer een visie te hebben op welk soort samenleving we willen. Stel de discussie over waarden en normen weer

centraal. Willen we meer of minder ongelijkheid? Als we de ongelijkheid willen laten afnemen, zorg dan dat de sterkste schouders echt de zwaarste lasten dragen. Het CPB heeft berekend dat het nu precies andersom is. Het is aan de politiek om onderstaande grafiek om te draaien.

Tax rate by income group and type of taxes

Het bedrijfsleven

Bedrijven maken hoge winsten, die nu vooral naar de aandeelhouders en de bedrijfstop vloeien. De werkvloer deelt er niet in mee. Het CNV pleit ervoor de werkvloer ook mee te laten profiteren van de winsten. De politiek kan dat extra stimuleren door dit fiscaal aantrekkelijk te maken, zoals bijvoorbeeld Duitsland doet. Start de [lobby voor verhoging van het minimumloon](#), en voor lastenverhoging op milieuvervuiling (vlees, fossiele grondstoffen) en lastenverlaging op duurzame en gezonde producten (fruit en groente, energiebesparingsmaatregelen).

De burger

Hebben burgers een rol bij het toegankelijk maken van duurzaamheid voor iedereen? Die vraag ligt wellicht voor de hand, maar ideaal vind ik dat niet. Energiecoaches zouden geen [vrijwilligers](#) moeten zijn, maar gewoon betaald moeten worden door de overheid. Dat geldt ook voor vrijwilligers bij voedselbanken, bijlesdocenten voor kinderen uit arme gezinnen en ga zo maar door. De overheid verlangt steeds meer van burgers dat zij als vrijwilligers haar taken overnemen. Dat is een vorm van uitbesteding van overheidstaken. De overheid moet diensten en hulp waar iedereen recht op heeft, juist zo regelen dat iedereen er gebruik van kan maken. Het is top dat burgers de tekortkomingen van de overheid opvangen, maar dat mag nooit overheidsbeleid zijn. Het neigt mij te veel naar een neoliberale vorm van sociale zekerheid, vooral als het om basisvoorzieningen gaat.

De financiële sector

De financiële sector heeft een belangrijke rol in de keten van vermogensopbouw en -behoud. Zij beheert al die vermogens, of ze nu klein of groot zijn. Het is niet de rol van financiële instellingen om vermogens te herverdelen; dat is aan de politiek. Toch doet de financiële sector dat wel, maar de verkeerde kant op. Wie een aanzienlijk vermogen heeft, kan gebruikmaken van allerlei financiële diensten om het verder te laten groeien, zoals advies over belastingontwijking en het faciliteren van investeringen in vastgoed. Dat leidt ertoe dat er geld van de lagere naar de hogere inkomens vloeit.

Herverdeling is niet de rol van de financiële sector, maar de sector kan wel de toegang tot verduurzaming voor mensen met lagere inkomens helpen vergroten. Daarmee doel ik op activiteiten die structureel zijn en op langere termijn werken. Het gaat immers niet alleen om de toegang tot geld (die met een herverdeling iets kan verbeteren), maar ook om de toegang tot goed wonen, werken, voeding, onderwijs en gezondheid. Daar kunnen financiële instellingen wel degelijk iets aan doen. Soms met grote, maar vaak ook met kleine maatregelen.

Denk aan investeringen waar juist mensen met minder vermogen beter van worden. Zoals sociale woningbouw, duurzame-energieprojecten waarvan ook huurders goedkopere stroom kunnen betrekken zoals bijvoorbeeld **Delen Duurzame Energie**. Of stimuleer net als **Qredits** de lokale economie, juist in probleemwijken en krimpgebieden. De bakker op de hoek zorgt voor werk én sociale samenhang.

Er is nog veel meer mogelijk door de verduurzaming van een woning te ontzorgen en **door collectieve projecten** met projectgebonden investeringen en verrekening via de energierekening. Of help huiseigenaren hun woning te verduurzamen, **vooral de 20% van de mensen die dat niet kunnen betalen**. En denk ook aan particuliere klanten. Schakel bijvoorbeeld geen incassobureaus in bij betaalachterstanden. Het inschakelen van zo'n bureau verslechtert de relatie met de klant en leidt voor hem of haar alleen maar tot nóg hogere kosten en nóg meer problemen.

6. Epiloog

Toegang tot duurzaamheid vergroten is méér dan alleen financiële armoede bestrijden. Armoede beperkt de mogelijkheden die mensen hebben om deel te nemen aan verduurzaming. Maar verduurzaming is niet alleen vergroenen van onze consumptie.

Met alleen meer inkomen zijn we er nog niet als het gaat om 'duurzaamheidsarmoede'. Om die te bestrijden is een samenleving nodig waarin iedereen, nu en in de toekomst, toegang heeft tot alle basisvoorzieningen zoals goede, betaalbare woningen, gezond voedsel, gezondheidszorg en gelijke kansen in het onderwijs. Dat lossen we alleen op door een betere herverdeling; een eerlijker verdeling van de lasten en baten tussen de zeer rijken en de armsten.

Dit alles bij elkaar opgeteld zorgt ervoor dat mensen *mee kunnen doen aan wat in een samenleving minimaal noodzakelijk is*. Om niet af te haken, maar aan te haken.

Een duurzame wereld vraagt om meer gelijkheid.

Disclaimer

Dit essay verwoordt de opinie van Piet Sprengers, manager Duurzaamheidsstrategie & Beleid bij ASN Bank. Reacties op dit essay zijn welkom. Je kunt een reactie plaatsen op [LinkedIn](#) of een mail sturen naar piet.sprengers@asnbank.nl onder vermelding van 'Duurzaam Denkbeeld'.